

Öğretmen Görüşleri Işığında 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarındaki Değişimi Anlamak

Selahattin Kaymakcı ¹

Öz

Geçmişten günümüze Türk eğitim sistemi içerisinde sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler konu alanına giren dersler okutulmaya devam edilmektedir. Bu kapsamda sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin çeşitli düzenlemeler ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Bunlardan son ikisi 1998 ve 2005 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarıyla meydana gelen değişime ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim kapsamında, 2011-2012 eğitim-öğretim yılı güz yarısında, Trabzon il merkezinde bulunan ve farklı resmi ilköğretim kurumlarında çalışan toplam 12 sosyal bilgiler öğretmeniyle yürütülmüştür. Katılımcılar kartopu örnekleme yöntemi kullanılmak suretiyle belirlenmiş olup öğretmenlerin 1998 ve 2005 öğretim programlarının her ikisiyle de sosyal bilgiler dersi okutmuş olmalarına dikkat edilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış mülakattan faydalanılmış ve toplanan veriler içerik analizi yardımıyla çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda tarih ve coğrafya konularının sunumu dışında sosyal bilgiler öğretmenlerinin 1998 öğretim programına nazaran 2005 öğretim programını daha çok benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte öğretmenler 2005 öğretim programının daha iyi kavranılması amacıyla öğretmenlere nitelikli bir hizmetiçi eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler

Sosyal bilgiler
Öğretim programı
Öğretmen
Türkiye

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 01.09.2014
Kabul Tarihi: 03.02.2015
Elektronik Yayın Tarihi: 17.11.2015

DOI: 10.15390/EB.2015.3901

Giriş

Sosyal bilgiler bireylerin fiziksel ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini insan karakterini dikkate alarak inceleyen, sosyal ve beşeri bilimlerin yanı sıra felsefe ve din bilgisi gibi alanların bütünleştirilmesiyle oluşan bir derstir (Barth ve Demirtaş, 1997). Sosyal bilgilerin temel amacı problem çözebilen ve dar anlamda ülkesinin, geniş anlamda ise dünyanın değişen şartları doğrultusunda bilgiye dayalı kararlar alabilen etkin vatandaşlar yetiştirmektir (Öztürk, 2010). Sosyal bilgiler iyi ve etkin vatandaşlar yetiştirmenin yanında öğrencileri tarihi, coğrafyası, kültürü ve kurumlarıyla birlikte içinde yaşadıkları toplumla bütünleştirmek için de öğretilmektedir (Erden, 1996).

Türk eğitim sistemi içerisinde sosyal bilgiler köklü bir geçmişe sahiptir. Sönmez (1999) ve Sözer (1998) gibi bazı araştırmacılara göre Türklerin İslamiyet'i kabulünden önce de gelenek ve

¹ Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Türkiye, kaymakci37@yahoo.com

görenekler ile kültürel aktarım bağlamında sosyal bilgilerle ilişkilendirebilecek bazı konular çocuklara öğretilmiştir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte ise sosyal bilgiler gelenek ve görenekler, dini değerler, İslami yaşam tarzı ile bazı toplumsal kuralların öğretimi şeklinde gerçekleşmiştir (Akdağ ve Kaymakçı, 2011). 1839 Tanzimat Fermanı'na kadar sosyal bilgiler ve sosyal bilgilere ilişkin konuların öğretimindeki bu yapı genel hatlarıyla korunmuştur. 1839 *Tanzimat Fermanı* ve 1869 yılında ilan edilen *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (Kamu Eğitim Tüzüğü)* ile sosyal bilgiler algısı değişerek sosyal bilgiler tarih ve coğrafya adı altında okullarda öğretilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte sosyal bilgilerin konu alanını oluşturan vatandaşlık, din bilgisi ve ekonomiyle ilgili derslerin de II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte Osmanlı eğitim sistemindeki etkinliğini artırdığı bilinmektedir (Akyüz, 2010; Öztürk ve Otluoğlu, 2003; Safran, 2008; Üstel, 2004).

Osmanlı Devleti'nin çöküşünden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler konu alanına giren dersler eğitim-öğretimdeki önemini korumuştur. Bu bağlamda 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında derse ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında sosyal bilgiler Osmanlı Devleti zamanındaki yapısına benzer bir şekilde varlığını devam ettirmiştir. 1968 öğretim programına kadar sosyal bilgiler tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisinin bir bileşimi olarak algılanmış, öğretim programları tek disiplinli yaklaşım, diğer bir deyişle konu alanı yaklaşımı esas alınarak düzenlenmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003). 1968'de ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Amerikan Eğitim Sistemi Modeli'nden etkilenerek Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi doğrultusunda tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi alanlarını sosyal bilgiler adı altında bütünleştirmiştir (Öztürk, 2010). Bununla birlikte 1968 reformunun bir parçası olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilkokul 4 ve 5, ortaokul 6, 7 ve 8. sınıflarda öğretilmesi planlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı hazırlanmıştır (MEB, 1968).

Sosyal bilgilere ilişkin diğer bir değişiklik 1998 yılında yapılmıştır. Ülkenin siyasi durumu, özellikle 28 Şubat süreci² sonucu okul yaşındaki çocuklar için sekiz yıllık, kesintisiz ve zorunlu eğitimin benimsenmesi öğretim programlarına ilişkin birtakım düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler bütüncül bir yaklaşımla 4. sınıftan 7. sınıf dâhil olmak üzere devam eden bir ders olarak ele alınmıştır. 1968 öğretim programının bir devamı niteliğinde olan 1998 öğretim programı davranışçı ve çok disiplinli yaklaşıma dayalı olarak hazırlanmıştır. Buna ilaveten sosyal bilgilerden ayrı olarak ilköğretim 7 ve 8. sınıflarda okutulmak üzere Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi adı altında yeni bir ders okutulmaya başlanmıştır (MEB, 1998).

Sosyal bilgilere ilişkin son köklü değişiklik 2005 yılında gerçekleştirilmiştir. Çağdaşlaşma, AB'ye giriş süreci, en son yerel ve küresel gelişmelerin eğitim alanına aktarılması ihtiyacı ile yeni bir eğitim algısı oluşturma isteği gibi amaçlarla Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim öğretim programlarını yeniden yapıp uygulamaya başlamıştır (MEB, 2005a). Bu kapsamda yapılandırmacı ve disiplinlerarası anlayışla, NCSS'ten alınan temaların uyarlanarak kullanıldığı tematik yaklaşımla 2005 sosyal bilgiler öğretim programı oluşturulmuştur. Ayrıca Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersleri kaldırılarak konuları sosyal bilgiler öğretim programı içerisine dağıtılmıştır (Ata, 2010; MEB, 2005b; MEB, 2005c).

Görüldüğü üzere 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programları benimsedikleri anlayış, kullandıkları yaklaşım ve içerikleri gibi özellikleri nedeniyle önem arz etmektedirler. Bu bağlamda ilgili literatürde 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarının ele alan programları tanıtıcı ve değerlendirici çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Açıkalın, 2011; Akdağ, 2008; Alabaş ve Kamer, 2007; Anıl, 1999; Ata, 2010; Aykaç ve Başar, 2005; Aynacı, 2001; Ayten, 2006; Çalışkan, 2010; Dinç ve Doğan, 2010; Doğanay ve Sarı, 2008; Dönmez, 2003; Ersoy ve Kaya, 2009; Gömleksiz ve Bulut, 2006; Kabapınar, Hersan ve Öztürk, 2008; Kavak, 2006; Kaymakçı, 2009; Kılıç, 1999; Kılıçoğlu, 2007; Özdemir, 2009; Öztürk ve Dilek, 2005; Pınarbaşı, 2007; Yazıcı ve Koca, 2008). Bununla birlikte literatürde sadece 1998 ve 2005 öğretim programlarını çeşitli yönlerden karşılaştıran bazı çalışmalar

² 28 Şubat Süreci: Milli Güvenlik Kurulu'nda yer alan askeri üyelerin isteğiyle hükümetin 28 Şubat 1997 sonrası çeşitli reformlar yapmak zorunda kaldığı süreçtir.

da bulunmaktadır.³ Bu çalışmalar inceledikleri konular bakımından şöyle analiz edilebilir: İlköğretim 4 ve 5. sınıf kazanımlarının karşılaştırıldığı çalışma (Okta, 2008), 4 ve 5. sınıf öğretim programı ve ders kitaplarında tarihin durumuyla ilgili çalışma (Tümsek, 2006), 6 ve 7. sınıf öğretim programı ve ders kitaplarında tarihin yeriyle ilgili çalışma (Berk, 2008), tüm öğretim programında (4-7. sınıflar) tarihin ele alınışına ilişkin çalışma (Şimşek, 2009), değer eğitimi (Keskin, 2008; Sarıcan, 2006), ders kitaplarında bulunan kavramların öğretimi (Yılmaz, 2009), ders kitaplarının bazı nitelikleri (Kalıpçı, 2008), ölçme-değerlendirme yöntem ve teknikleri (Ataman, 2007; Çalışkan ve Yıldız, 2008; Pınarbaşı, 2007), öğretim programlarında demokratik yurttaş yetiştirmenin yeri (Keleşoğlu, 2008), küreselleşmenin öğretim programı ve ders kitaplarına yansımaları (Sağlam, Vural ve Akdeniz, 2011), 4 ve 5. sınıf öğretim programlarının değerlendirilmesi (Semenderoğlu ve Gülersoy, 2005), ve tüm öğretim programının (4-7. sınıflar) değerlendirilmesi (Ayva, 2008). Buna ilaveten çalışmalar uygulanma durumuna göre şöyle analiz edilebilir: Sınıf öğretmeni adaylarıyla yürütülen çalışma (Ayva, 2008) ve sınıf öğretmenleriyle yapılan çalışmalar (Ataman, 2007; Kalıpçı, 2008; Sarıcan, 2006; Okta, 2008), ilköğretim 5. sınıf öğrencileriyle yapılan çalışma (Keskin, 2008) ve ilköğretim 5, 6 ve 7. sınıf öğrencileriyle yapılan çalışma (Keleşoğlu, 2008). Ayrıca doküman incelemeye dayalı olarak yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar; öğretim programı inceleme çalışmaları (Sarıcan, 2006; Semenderoğlu ve Gülersoy, 2005; Keskin, 2008; Şimşek, 2009), ders kitaplarına dayalı çalışmalar (Çalışkan ve Yıldız, 2008; Kalıpçı, 2008; Pınarbaşı, 2007; Yılmaz, 2009) ile öğretim programı ve ders kitaplarına dayalı çalışmalar (Berk, 2008; Sağlam ve diğ., 2011; Tümsek, 2006). Bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarının kazanım, içerik, ölçme ve değerlendirme gibi açılardan karşılaştırılmasına ilişkin çeşitli çalışmalar olmasına rağmen her iki öğretim programının uygulayıcı görüşleri doğrultusunda karşılaştırılmasına ilişkin çalışma sayısı sınırlıdır. Öte yandan konuya ilişkin olarak uluslararası araştırmacılara yönelik ve yabancı dilde yazılmış bir çalışmaya olan ihtiyaç açıktır. Bu bağlamda çalışmanın ulusal ve uluslararası literatüre katkıda bulunarak alanda bulunan eksikliği gidereceği ve ileride yapılacak çalışmalara rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Amaç ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarıyla meydana gelen değişime ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 1998 sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2005 sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenleri 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarıyla meydana gelen değişimi nasıl yorumlamaktadırlar?

Yöntem

Bu çalışma doğası gereği nitel bir araştırmadır. Bilindiği gibi nitel araştırmalarda bireylerin çeşitli konulara ilişkin görüşleri derinlemesine araştırılır ve karışık istatistik veriler yerine bireylerin iç dünyalarında şekillendirdikleri kişisel görüşleri üzerine odaklanılır (Bell, 2010). Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından biri olarak gösterilmesi, bireylerin herhangi bir olgu veya programla ilgili deneyimlerine odaklanması ve veri toplama aracı olarak genellikle mülakatı kullanması gibi nitelikleri nedeniyle olgubilimden yararlanılmıştır (Merriam, 2009).

³ Bu çalışmada, sadece 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarını karşılaştıran araştırmalar ele alınmıştır. Bu nedenle çalışma içerisinde sosyal bilgiler öğretim programlarının tarihsel gelişimi ve cumhuriyet öncesi dönemde ve cumhuriyet döneminde kullanılan sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılmasını konu edinen araştırmalara yer verilmemiştir.

Çalışma Grubu

Bu çalışmanın katılımcı grubunu 4'ü bayan, 8'i erkek olmak üzere toplam 12 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Bu öğretmenlerin tümü sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı mezunu olup 8 ila 10 yıl arası mesleki deneyime sahiptirler. Aynı zamanda öğretmenler Trabzon il merkezinde yer alan farklı resmi ilköğretim kurumlarında görev yapmaktadırlar. Ayrıca öğretmenlerin tümü hem 1998 hem de 2005 sosyal bilgiler öğretim programları doğrultusunda sosyal bilgiler dersini okutmuşlardır. Katılımcılar kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak çalışmaya dâhil edilmişlerdir. Bu bağlamda araştırmacı tarafından katılımcılara sırasıyla 1998 ve 2005 öğretim programları doğrultusunda sosyal bilgiler dersini okuttuğunu bildiğiniz, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı mezunu, hem 1998 hem de 2005 öğretim programlarına ilişkin bilgi alabileceğim öğretmenler kimler tarzında sorular sorularak katılımcılar belirlenmiştir (Patton, 2002).

Veri Kaynağı ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada nitel veri toplama araçlarından biri olan mülakat kullanılmıştır. Mülakatın kullanma nedenleri olarak ise kendi doğal ortamlarında katılımcılardan herhangi bir konuya ilişkin derinlemesine bilgi edinmeye olanak sağlaması, katılımcıların herhangi bir etki altında kalmadan görüşlerini açıklayabilmesi, mülakatı yapan ile mülakatı veren kimsenin doğrudan görüşme şansına sahip olarak cevapların tekrar ve tekrar gözden geçirilebilmesi gibi özellikleri gösterilebilir (Cohen ve Manion, 1994).

Bilindiği gibi yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç tür mülakat tekniği bulunmaktadır (Berg, 1998). Bu çalışmada yarı-yapılandırılmış mülakattan faydalanılmış olup mülakat formu geliştirilirken şu aşamalar takip edilmiştir: Öncelikle 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarını konu edinen çalışmalar belirlenmiştir. İkinci aşamada bu çalışmalar incelenerek giriş düzeyinde çalışmalar ve değerlendirici çalışmalar olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmıştır. Üçüncü aşamada ise bu çalışmalar ve araştırma sorularına dayalı olarak toplam sekiz sorudan oluşan taslak yarı yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Geçerliği sağlamak amacıyla taslak mülakat formu iki alan uzmanına incelenmiş ve iki sosyal bilgiler öğretmene de uygulanmıştır. Onlardan alına geribildirimler doğrultusunda iki soru taslak formdan çıkarılarak toplam altı sorudan oluşan mülakat formuna son şekli verilmiştir.

Çalışmaya ilişkin veriler 2011-2012 eğitim-öğretim yılı güz yarısında toplanmıştır. Veri toplama işlemleri şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Öncelikle çalışmayla ilgili genel bilgilendirmenin de içerisinde yapıldığı yarı-yapılandırılmış mülakat formları katılımcılara mail yoluyla ulaştırılmıştır. Daha sonra yüz yüze görüşme için katılımcılardan randevu talep edilmiştir. Mülakat sürecinde araştırmacı tarafından mülakat yapılan kimselerin görüşleri not tutmak suretiyle kaydedilmiş, daha detaylı bilgi almak amacıyla ihtiyaca göre zaman zaman katılımcılara ek sorular (sondaj soruları) da yöneltilmiştir. Anlam kaybı olmaması amacıyla tüm veriler Türkçe olarak toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada toplanan veriler konuya ilişkin katılımcıların görüş ve tutumlarını derinlemesine tanımlamak amacıyla içerik analiziyle çözümlenmiştir (Stemler, 2001). Geçerliği sağlamak amacıyla öncelikle mülakatların tam metinleri yazılarak Silverman'ın (2006) önerdiği şekilde katılımcılarla tekrar paylaşılmış ve eksik kalan yerler tamamlanmıştır. Güvenirliği sağlamak amacıyla da üçgenleme türlerinden araştırmacı üçgenlemesi yapılmıştır (Patton, 2002). Bu bağlamda araştırmacının yanı sıra bir sosyal bilgiler alan uzmanı ve bir sosyal bilgiler öğretmeni⁴ tarafından mülakatlar bireysel olarak analiz edilmiştir. Daha sonra yapılan kodlamalar karşılaştırılarak (Güvenirlik= [Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] x 100) formülü aracılığıyla (Miles ve Huberman, 1994) uyum yüzdesi %81.20 olarak hesaplanmıştır. Kodlamalarda uyumun bulunmadığı noktalar tartışılarak ortak bir

⁴ Bu çalışmanın veri analizi sürecine bir sosyal bilgiler öğretmeni de dâhil edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni lisans eğitimini sosyal bilgiler öğretmenliği programında tamamlamış, 1998 ve 2005 öğretim programları doğrultusunda ilköğretim okullarında sosyal bilgiler dersi de okutmuştur. Ayrıca sosyal bilgiler eğitimi alanında tezli yüksek lisans yapmış, yüksek lisans sürecinde bilimsel araştırma yöntemlerine ilişkin aldığı dersler kapsamında nitel veri analizinin nasıl yapılacağını da öğrenmiştir. Bu bakımdan kendisinin veri analizi ile her iki program hakkında da bilgi sahibi olduğu ve öğretmenlerin görüşlerini araştırmacıdan daha iyi anlayabileceği düşünülerek çalışmada yer alması istenmiştir.

uzlaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Kodlama işlemi bittikten sonra tüm veriler İngilizceye çevrilmiş ve veriler kategoriler ve temalar esas alınarak frekans ve yüzdeler halinde tablolarla sunulmuştur. Katılımcıların gerçek isimleri yerine takma isimlerin (Öğretmen A, Öğretmen B gibi) kullanıldığı çalışmada veriler mülakatlardan yapılan alıntılarla desteklenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırma soruları doğrultusunda yapılan veri analizi sonuçlarına yer verilmiştir:

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Görüşleri:

Bu kategoride sosyal bilgiler öğretmenlerinin 1998 sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin görüşleri yenilikler, avantajlar ve dezavantajlar ekseninde açıklanmaya çalışılmıştır.

-1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Getirdiği Yenilikler: Tablo 1’de katılımcıların 1998 sosyal bilgiler öğretim programının getirdiği yeniliklere ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Buna göre katılımcıların yarısı (%50) 1998 öğretim programının Türk eğitim sistemi için yeni bir yaklaşım olduğunu belirtmişlerdir. Öte yandan katılımcıların %41.67’si 1998 öğretim programının herhangi bir yenilik getirmediğini iddia etmişlerdir. Katılımcıların %8.33’ü ise 1998 öğretim programının bazı farklı konularla ilgili yenilikler getirdiğini ileri sürmüştür.

Tablo 1. Katılımcıların 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Getirdiği Yeniliklere İlişkin Görüşleri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yeni bir yaklaşım	6	50.00
Yenilik yok	5	41.67
Farklı konular	1	8.33
Toplam	12	100

Katılımcıların %50’si 1998 sosyal bilgiler öğretim programının Türk sosyal bilgiler eğitimi anlayışının gelişimi için önemli bir reform olduğunu ifade ederek programın yeni bir yaklaşım getirdiğini ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda Öğretmen A şunu söylemiştir: *“Hatırladığım kadarıyla 1998 öğretim programından önce ilkokullar (4 ve 5. sınıflar) dışında sosyal bilgilerin Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi gibi birbirinden bağımsız dersler olarak okutulmaktaydı. Ancak 28 Şubat kararlarından sonra eğitim sistemimiz değişti ve sosyal bilgiler de yeniden ele alındı. Böylelikle sosyal bilgiler çok disiplinli yaklaşımla ilköğretim okullarının 4, 5, 6 ve 7. sınıflarında okutulmaya başlandı. Bu bağlamda sosyal bilgilerle ilgili konular tek bir ders çatısı altında toplanmış oldu.”*

Katılımcıların %41.67’sinin 1998 öğretim programının 1968 öğretim programının bir devamı olduğunu ve dikkate değer herhangi bir yenilik getirmediğini iddia etmişlerdir. Öğretmen D: *“Hatırladığım kadarıyla 1998 öğretim programının yenilikçi bir karakteri yoktu. Eğer 1968 ve 1998 öğretim programını karşılaştırırsanız, 1998 programının yenilikçi özelliklere sahip olmadığını görürsünüz. Genel itibarıyla dersin hedef ve davranışlarının benzer olduğunu anlarsınız. Yöntemlerin ve öğretimin de benzer olduğunu fark edersiniz. Çünkü her iki program da öğretmeni otorite olarak görür ve öğretmen merkezli eğitim anlayışını benimser.”* şeklinde düşüncesini açıklamıştır.

Katılımcılardan sadece %8.33’ü 1998 programının farklı konuları beraberinde getirdiğini söylemiştir. Öğretmen J’nin görüşü şöyledir: *“Bana göre 1998 öğretim programının bazı ilginç yönleri var ve biz bunu yenilik olarak ifade edebiliriz. Örneğin trafik ve yurttaş hakkı gibi güncel olay konuları öğretim programına girmiştir.”*

-1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Avantajları: Katılımcıların 1998 sosyal bilgiler öğretim programının avantajlarına ilişkin görüşleri Tablo 2’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %75’i detaylandırılmış konulara, %16.67’si demokrasiye verilen öneme ve %8.33’ü ise güncel olayları içermeye dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2. Katılımcıların 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Avantajlarına İlişkin Görüşleri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Detaylandırılmış konular	9	75.00
Demokrasiye verilen önem	2	16.67
Güncel olayları içermeye	1	8.33
Toplam	12	100

Katılımcıların %75’i 1998 öğretim programının en önemli avantajının sosyal bilgilere ilişkin konulara dair detaylı bilgilendirmeler yapması olduğunu söylemişlerdir. Örneğin Öğretmen L: *“Önceki programımızda detaylı bilgilendirmeler yapılıyordu. Özellikle lise giriş sınavlarında sıklıkla soru çıkan tarih ve coğrafya konularıyla ilgili ayrıntılı bilgiler veriliyordu. Böylelikle öğrenciler tarih ve coğrafya konularını daha iyi öğreniyorlar ve şimdiki göre sınavlarda daha başarılı oluyorlardı.”* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Katılımcıların %16.67’si 1998 öğretim programının demokrasiye daha fazla önem verdiğini ve demokrasiyle ilgili konuları ele alan ders kitaplarının olduğunu vurgulamışlardır. Öğretmenlerden H’nin konuya ilişkin düşüncesi şöyledir: *“Bildiğim kadarıyla 1998 programının en önemli avantajı demokrasiyi ve onun özelliklerini ön plana almasıdır. Bu bağlamda demokrasi öğretim programında ve ders kitaplarında ayrı üniteler ve konular halinde işlenmiştir. Ayrıca 7. ve 8. sınıflarda Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi adı altında iki ayrı ders de okutulmaya başlanmıştır. Bu nedenle 1998 programının bir önceki programa göre demokrasiye daha çok odaklandığını söyleyebilirim.”*

Katılımcıların %8.33’ü güncel olayların öğretim programının önemli bir avantajı olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen J’ye göre, *“Öğretim programının getirdiği yenilikler kısmında belirttiğim gibi, güncel olaylara yer vermesi 1998 programının en önemli avantajıdır. Böylelikle öğrencilerimiz kendi yaşamlarında kullanabilecekleri bilgilerin farkına varıyorlardı. Trafik kuralları, meslekler ve kötü davranışlar gibi konuları öğrenebiliyorlardı.”*

-1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Dezavantajları: Tablo 3 katılımcıların 1998 sosyal bilgiler öğretim programının dezavantajlarına ilişkin görüşlerini ele almaktadır. Tablodan, katılımcıların 1998 programının dezavantajları olarak davranışçı yaklaşıma dayalı hazırlanma (%23.81), içeriğin yoğunluğu (%21.43), beceri ve değere yer vermeme (%19.05), çağdaş öğretim yöntemlerini kullanmama (%16.67), eğitim teknolojilerini kullanmama (%11.90) ile çağdaş ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullanmamayı (%7.14) gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Dezavantajlarına İlişkin Görüşleri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Davranışçılığa göre hazırlanması	10	23.81
İçeriğin yoğunluğu	9	21.43
Beceri ve değere yer vermeme	8	19.05
Çağdaş öğretim yöntemlerini kullanmama	7	16.67
Öğretim teknolojilerini kullanmama	5	11.90
Çağdaş ölçme-değerlendirme yöntemlerini kullanmama	3	7.14
Toplam	42	100

Katılımcıların %23.81’i 1998 programının en önemli dezavantajının davranışçı yaklaşım esas alınarak hazırlanması olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen C’nin konuya ilişkin düşüncesi şöyledir: *“Bana göre 1998 öğretim programının tüm dezavantajı eğitim felsefesinden kaynaklanıyordu: davranışçılık.”*

Davranışçı yaklaşım nedeniyle program sürece değil, sonuca odaklanıyordu. Sonuçta bu algı ezberlemeye ve bu da birçok soruna yol açıyordu."

Katılımcıların %21.43'ü 1998 programının içerik yoğunluğundan şikâyet etmişlerdir. Bu bağlamda öğretmenler hedef-davranışlar, konular ve zaman temalarına dikkat çekmişlerdir. Öğretmen B'ye göre; *"Programın içeriği çok genişti. Öğretim programında çok sayıda hedef-davranış vardı ve bunlar ayrıntılı bilgileri ve ezberlemeyi gerektiriyordu. Örneğin Türkiye bölgeler coğrafyası konusuna ilişkin şöyle bir hedef-davranış cümlesi vardı: Öğrenciler Türkiye'de coğrafi bölgeleri oluşturan etmenleri bilir."*

Katılımcıların %19.05'i 1998 öğretim programının bilgi boyutunu ön plana alarak beceri ve değere gereken önemi vermediğini ifade etmişlerdir. Öğretmen E: *"1998 programı daha çok bilgi ağırlıklıydı. Beceri ve değer öğretimi ise gözardı ediliyordu. Örneğin biz araştırma, yansıtıcı inceleme, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma, gözlem, problem çözüme gibi önemli becerileri öğrencilerimize öğretmiyorduk. Bilginin üretilmiş bir değer olduğunu da kabul etmiyorduk. Bana göre bu durum sonuç odaklı eğitim anlayışından ve özellikle ulusal giriş sınavlarından kaynaklanıyordu."*

Katılımcıların %16.67'si 1998 öğretim programının çağdaş öğretim yöntemlerinin kullanımına uygun olmadığını ileri sürmüşlerdir. Öğretmen I: *"1998 programı doğrultusunda ben öğretmen merkezli bir öğretim yapmak zorunda kalıyordum. Çünkü programın içeriğinde çok sayıda konu yer alıyordu ve programı yetiştirebilmek için ben de hızlı ders işliyordum. Sonuçta çoklu zekâ gibi çağdaş yöntemleri dersimde uygulayamıyordum. Bunun yerine düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerini tercih ediyordum. Dolayısıyla öğrencilerim de robotlar gibi beni dinleyip konuları ezberlemek zorunda kalıyorlardı."* şeklinde düşüncesini açıklamıştır.

Katılımcıların %11.90'ı 1998 öğretim programının öğretim teknolojilerini kullanıma uygun olmayan yapısından bahsetmişlerdir. Öğretmen L'nin konuya ilişkin düşüncesi şöyledir: *"O zamanlarda öğretim teknolojisi olarak sadece ders kitabını kullanmak zorunda kalıyordum. Öğretmen ve ders kitabı merkezli eğitim yapmak durumundaydım. Ayrıca görev yaptığım okulun teknolojik altyapısı da yeterli değildi. Lisans eğitimimde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme dersi almıştım ve ders hocası sürekli tepegöz, slayt ve maketler gibi öğretim teknolojilerini derslerimizde kullanmamız gerektiğinden bahsediyordu. Ancak öğretmen olduktan sonra okulumda ben herhangi bir öğretim teknolojisi bulamadım. Zaten programın içeriği çok yoğun ve yetiştirmek zorundaydım. Bu nedenlerden dolayı ders kitabı ve harita dışında herhangi bir öğretim teknolojisi kullanmadım."*

Katılımcıların %7.14'ü çağdaş ölçme-değerlendirme yöntemlerini derslerinde kullanamadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen A: *"1998 programının en önemli dezavantajlarından biri ölçme-değerlendirme yöntemleriyle ilgilidir. Bu bağlamda ben sadece yazılı, test, doğru-yanlış, boşluk doldurma ve eşleştirme gibi bilgi temelli sınavlar yapıyordum. Çünkü öğrencilerimi liseye giriş sınavlarına hazırlamak zorundaydım ve bu sınavlarda genellikle bilgiye dayalı sorular çıkıyordu. Sonuçta ben portfolyo (öğrenci ürün dosyası), rubrik (dereceli puanlama anahtarı) ve gözlem gibi çağdaş ölçme ve değerlendirme yöntemlerini hiç kullanmadım."*

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Görüşleri:

Bu kategoride sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2005 sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin görüşleri getirdiği yenilikler, avantajlar ve dezavantajlar bağlamında ele alınmaya çalışılmıştır.

-2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Getirdiği Yenilikler: 2005 sosyal bilgiler öğretim programının getirdiği yenilikler Tablo 4'te açıklanmıştır. Buna göre katılımcıların %54.55'i programın yapısına dikkat çekerken, %45.45'i eğitim anlayışına vurgu yapmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Getirdiği Yeniliklere İlişkin Görüşleri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Programın yapısı	12	54.55
Eğitim anlayışı	10	45.45
Toplam	22	100

Katılımcıların %54.55'i öğretim programının yapısı üzerinde durmuştur. Yapı bağlamında eğitim felsefesi, amaçlar, içerik ve organizasyonla ilgili açıklamalar yapmışlardır. Öğretmen C'nin görüşü şöyledir: "2005 öğretim programı birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda öğretim programının yeni unsurları olan öğrenme alanı, kazanım, kavram, beceri, değer, etkinlik örnekleri, çağdaş öğretim yöntem ve teknikleri ile ölçme-değerlendirme yaklaşımlarından bahsedilebilir. Ayrıca öğretim programında içeriğin disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir."

Katılımcıların %45.45'i öğretim programının eğitim anlayışına dikkat çekmişlerdir. Öğretmen A'ya göre; "2005 öğretim programından önce çağdaş eğitim yaklaşımlarını biz bilmediğimiz için geleneksel yöntemler, materyaller ve ölçme-değerlendirme yaklaşımlarını kullanıyorduk. 2005 programıyla birlikte yaratıcı drama, altı şapka düşünme ve jigsaw (ayrılıp birleşme) gibi çağdaş yöntem ve tekniklerle, internet, bilgisayar, sanal müze gibi çağdaş öğretim araç ve gereçleriyle, rubrik (dereceli puanlama anahtarı), portfolyo (öğrenci ürün dosyası) ve yapılandırılmış grid (tablo) gibi çağdaş ölçme-değerlendirme yaklaşımlarıyla tanışmış olduk."

-2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Avantajları: Tablo 5'te katılımcıların 2005 sosyal bilgiler öğretim programının avantajlarına yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Tablodan katılımcıların öğrenci merkezli anlayışı (%22), öğretim yöntemlerini (%20), öğretim teknoloji ve materyallerini (%18), ölçme ve değerlendirme araçlarını (%14), etkinlikleri (%10), beceri ve değer öğretimi (%8), güncel bilgiyi (%6) ve veli rollerini (%2) ön plana aldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Avantajlarına İlişkin Görüşleri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Öğrenci merkezli anlayış	11	22
Öğretim yöntemleri	10	20
Öğretim teknolojileri ve materyalleri	9	18
Ölçme ve değerlendirme yöntemleri	7	14
Etkinlikler	5	10
Beceri ve değer öğretimi	4	8
Güncel bilgi	3	6
Veli rolleri	1	2
Toplam	50	100

Katılımcıların %22'si öğrenci merkezli anlayışa dikkat çekmişlerdir. Öğretmen F: "2005 öğretim programı öğretmenlerin öğretme anlayışını değiştirmiştir. Bu programda öğretmen ve ders kitabı merkezli anlayış terkedilerek öğrenci merkezli eğitim uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda içerik yoğunluğu azaltılarak öğretmenler öğrenci merkezli etkinlikleri kullanmaya fırsat bulmuşlardır. Öğretim programı sayesinde öğrenciler daha etkin ve araştırmacı olmuşlar ve kendi kendilerine bilgiye ulaşmaya başlamışlardır." şeklinde görüşünü açıklamıştır.

Katılımcıların %20'si 2005 öğretim programının farklı öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini kullanmaya uygun bir yapıda olduğunu ifade etmiştir. Öğretmen D'ye göre; "Bu öğretim programıyla biz buluş yoluyla öğretim, problem çözme, yaratıcı drama, proje ve beyin temelli öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme ve alan gezileri gibi çağdaş öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini kullanmaya başladık. Böylelikle geleneksel yöntemlerden kurtulduk. Şimdi sosyal bilgiler daha eğlendirici ve ilginç bir ders haline geldi."

Katılımcıların %18'si cevaplarında öğretim teknolojileri ve materyallerine de değinmişlerdir. Bu bağlamda özellikle elektronik ve basılı-yazılı kaynaklar üzerinde durmuşlardır. Öğretmen J'nin konuya ilişkin düşünceleri şöyledir: "2005 öğretim programının önemli avantajlarından biri öğretim teknolojileriyle ilgilidir. Bu program bilgisayar, internet, sanal müzeler, çalışma yapıları, maketler ve simülasyonların (benzetimlerin) derslerde kullanılmasını istemektedir. Bununla birlikte program ders kitaplarını daha ilginç ve ilgi çekici hale getirmiş, ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı olmak üzere kitap setleri kullanılmasını istemiştir."

Katılımcıların %14'ü ölçme ve değerlendirme araçlarına vurgu yapmışlardır. Ölçme ve değerlendirme araçları çerçevesinde alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarının kullanımından bahsetmişlerdir. Öğretmen L: *"2005 öğretim programının önemli avantajlarından biri ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarında kendini göstermektedir. Sizin de bildiğiniz gibi 1998 programında biz sonuç odaklı ölçme-değerlendirme yöntemlerini kullanıyorduk. Ancak bu durum 2005 programıyla birlikte değişti. Şimdi bizim için sonuç yerine süreç önemli hale geldi. Bu bağlamda program bizden rubrik (dereceli puanlama anahtarı), yapılandırılmış grid (tablo), portfolyo (öğrenci ürün dosyası), proje ve performans değerlendirme, gözlem formları, ölçekler gibi çağdaş ölçme-değerlendirme araçlarından yararlanmamızı istedi."* diyerek düşüncesini ifade etmiştir.

Katılımcıların %10'u etkinliklere ilişkin görüşlerini sunarak okul içi ve okul dışı etkinliklerden bahsetmişlerdir. Öğretmen I'nın görüşleri şöyledir: *"Bu öğretim programının bizim için en önemli avantajı okul içi ve okul dışı etkinlikler. Diyebilirim ki öğretim programı etkinliklere büyük önem veriyor. Böylelikle bizler farklı öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim teknolojilerini kullanarak okul içi eğitim uygulamaları yapabiliyoruz. Ayrıca okul dışı eğitim kapsamında müze, tarihi alan ve coğrafi alan gezileri ile yerel tarih çalışmaları yapabiliyoruz."*

Katılımcıların %8'i beceri ve değer öğretimine işaret etmişlerdir. Öğretmen B'ye göre; *"Modern eğitimde öğrenci bir bütün olarak değerlendirilir ve bilgi, beceri ve değerle donatılmak istenir. Bu bağlamda 2005 öğretim programı bilginin yanı sıra beceri ve değeri de önemsemiştir. Öğretim programı kılavuz kitaplarında beceri ve değer öğretimi ile bunların nasıl yapılması gerektiği örneklerle öğretmenlere tanıtılmıştır."*

Katılımcıların %6'sı güncel bilginin programın önemli avantajlarından biri olduğunu söylemişlerdir. Öğretmen H: *"Sizin de bildiğiniz gibi küresel bir dünyada yaşıyoruz ve bilgiye ulaşmak için de birçok olanağa sahibiz. Doğal olarak bu durum eğitimi ve insan yaşamını derinden etkiliyor. Bu nedenle öğrencilerim de bilgiye hızlı bir şekilde ulaşarak birçok şeyi bilebiliyorlar. Bu programla birlikte güncel bilgi sosyal bilgiler eğitiminde daha da fazla yer almaya başladı. Bu bağlamda gazete, televizyon ve internet haberleri, kuşgribi, depremler ve tsunamiler gibi birçok güncel olaylar ve küresel konular öğretim programımız ve ders kitaplarımızda verilmeye başlandı."* şeklinde düşüncesini açıklamıştır.

Katılımcıların %2'si veli rollerine vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda Öğretmen J: *"Bu programla birlikte veliler çocuklarının eğitimine ortak olmaya başlamışlardır. Ödevler ve e-okul uygulamaları ile veliler eğitim-öğretim sürecinde daha etkin hale gelmişlerdir."* demiştir.

-2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Dezavantajları: Katılımcıların 2005 sosyal bilgiler öğretim programının dezavantajlı yönlerine ilişkin görüşleri Tablo 6'da açıklanmıştır. Tablodan da anlaşıldığı gibi, katılımcıların %34.62'si teknolojik altyapı eksikliğinden, %30.77'si uygulama sorunlarından, %23.08'i öğretim programıyla ilgili bilgi eksikliğinden ve %11.53'ü de öğretim programının yapısal sorunlarından şikâyet etmişlerdir.

Tablo 6. Katılımcıların 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Dezavantajlarına İlişkin Görüşleri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Teknolojik altyapı eksikliği	9	34.62
Uygulama sorunları	8	30.77
Öğretim programıyla ilgili bilgi eksikliği	6	23.08
Öğretim programının yapısal sorunları	3	11.53
Toplam	26	100

Katılımcıların %34.62'si teknolojik altyapı eksikliğine vurgu yapmışlardır. Öğretmen L'nin konuya ilişkin düşünceleri şöyledir: *"Sizin de bildiğiniz gibi, 2005 öğretim programı öğretim teknolojilerinin derslerde etkin bir şekilde kullanılmasını istiyor. Ancak ülkemizdeki her okul aynı teknolojik altyapıya sahip değil. Örneğin ben bilgisayar destekli öğretim yapmak istiyorum, fakat şimdiye kadar bunu başaramadım. Çünkü okulumda bilgisayar, projeksiyon cihazı ve internet bağlantısı yok."*

Katılımcıların %30.77'si uygulama sorunlarına işaret etmişlerdir. Öğretmen F: *“Ben uygulamada sorunlar yaşıyorum. Örneğin öğretim programında çok sayıda proje ve performans ödevi verilecek konu bulunuyor. Bu durum benim için fazladan işyükü getiriyor ve ben hem bunları değerlendirmek hem de geribildirim verebilmek için çok fazla zaman harcıyorum.”*

Katılımcıların %23.08'si öğretim programı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından şikâyet etmişlerdir. Bu bağlamda görüş bildirenler yetersiz hizmetiçi eğitim faaliyetlerinden söz etmişlerdir. Örneğin Öğretmen K şunları söylemiştir: *“Ben bu öğretim programını yaklaşık yedi yıldır uyguluyorum. Bu süreçte öğretim programı benden çağdaş yöntem ve teknolojileri kullanmamı istiyor; ancak bana sen bunları biliyor musun veya uygulayabilir misin diye sormuyor. Bu eksikliğimizi dile getirmek amacıyla ben ve benim gibi düşünen diğer öğretmenler yetkililere öğretim programıyla ilgili bize hizmetiçi eğitim verilmesi için dilekçe yazdık; ancak şimdiye kadar böyle bir çalışma yapılmadı.”*

Katılımcıların %11.53'ü öğretim programının yapısal sorunlarından bahsetmişlerdir. Bu bağlamda içeriğin sıralanışı ve yoğunluğu ile zaman sorunu üzerinde durmuşlardır. Öğretmen D konuya ilişkin olarak şöyle demiştir: *“Bana göre esas dezavantaj içeriğin sıralanışı. Sizin de bildiğiniz gibi, öğretim programının içeriği oluşturulurken disiplinlerarası yaklaşım kullanıldı. Bazen ben hangi konunun hangisi disiplinle ilgili olduğunu anlayamıyorum. Ayrıca konular arasında bir kopukluk var ve bu durum öğrencilerde konulararası bağlantıyı sağlayamama sorununu ortaya çıkarıyor. Hal böyle olunca öğrenciler konuları birbirleriyle ilişkilendiremiyor ve kronolojiyi de öğrenemiyor.”*

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarıyla Meydana Gelen Değişime İlişkin Görüşleri:

Bu kategoride katılımcıların 1998 sosyal bilgiler öğretim programında bulunup da 2005 programında bulunmayan ve bulunmasını istedikleri unsurlara ilişkin görüşleri açıklanmıştır. Ayrıca katılımcıların 2005 sosyal bilgiler öğretim programının geliştirilmesi için yaptıkları öneriler ele alınmıştır.

-Katılımcıların 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bulunan ve 2005 Öğretim Programında da Olmasını İstedikleri Unsurlar: Tablo 7'de görüldüğü gibi katılımcıların %66.67'si konu alanlarına ilişkin detaylı bilgilendirmeler yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Geriye kalan %33.33'lük kısım ise 1998 sosyal bilgiler öğretim programında bulunup da 2005 programında da bulunmasını istedikleri başka herhangi bir şey olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 7. Katılımcıların 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bulunan ve 2005 Öğretim Programında da Olmasını İstedikleri Unsurlara İlişkin Görüşleri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Konu alanlarıyla ilgili detaylı bilgilendirme	8	66.67
İstek yok	4	33.33
Toplam	12	100

Katılımcıların %66.67'si 2005 öğretim programında 1998 programında olan konu alanlarıyla ilgili detaylı bilgilendirmenin olmadığına işaret etmişlerdir. Öğretmen L'nin konuya ilişkin görüşü şöyledir: *“Önceki öğretim programımızda bizim başlıca yararlandığımız alan olan tarih ve coğrafyaya ilişkin konular detaylı bir şekilde anlatılıyordu; fakat 2005 programında konu yoğunlukları azaltıldı ve daha yüzeysel bir şekilde ele alınmaya başlandı. Bu nedenle 2005 programında tarih ve coğrafyayla ilgili konular 1998 programında olduğu gibi detaylı bir şekilde açıklanmıyor.”*

Katılımcıların %33.33'ü 2005 öğretim programının 1998 programından alması gereken bir unsur olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmen F'nin de dediği gibi, *“Bana göre 2005 sosyal bilgiler öğretim programı Türk sosyal bilgiler eğitimi için önemli bir milattır. Bu programla birlikte biz dünya standartlarına ulaştık. Bu nedenle 1998 programından almamız gereken hiçbir şey yok.”*

- *Katılımcıların 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Kalitesinin Artırılmasına Yönelik Önerileri*: Katılımcıların 2005 öğretim programının kalitesinin artırılması için yaptıkları öneriler Tablo 8'de sunulmuştur. Buna göre katılımcılar şunların yapılmasını önermişlerdir: Sosyal bilgiler laboratuvarları kurulması (%30), nitelikli hizmetiçi eğitim verilmesi (%23.33), teknolojik altyapının iyileştirilmesi (%20), Öğretim materyalleri hazırlanması (%16.67) ve içeriğin yeniden düzenlenmesi (%10).

Tablo 8. Katılımcıların 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Kalitesinin Artırılmasına Yönelik Önerileri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Sosyal bilgiler laboratuvarları kurulması	9	30.00
Nitelikli hizmetiçi eğitim verilmesi	7	23.33
Teknolojik altyapının iyileştirilmesi	6	20.00
Öğretim materyalleri hazırlanması	5	16.67
İçeriğin yeniden düzenlenmesi	3	10.00
Toplam	30	100

Katılımcıların %30'u sosyal bilgiler öğretim programının kalitesinin geliştirilmesinde kurulacak sosyal bilgiler laboratuvarlarının ön şartlardan biri olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen A'ya göre, *“Öğretim programının kalitesinin geliştirilmesi için sosyal bilgiler dersini sosyal bilgiler laboratuvarlarında öğretmek zorundayız. Sizin de bildiğiniz gibi öğretim teknoloji ve materyallerini bünyesinde barındıran bu laboratuvarlar, etkin eğitim-öğretimi ve aktif öğrenmeyi destekleyen ideal sınıflardır. Ancak ekonomik sıkıntılardan dolayı genellikle bizim resmi okullarımızda bu laboratuvarlardan yok. Bu nedenle biz teknolojik açıdan yetersiz mekânlarda ders yapmak zorunda kalıyoruz ve bu durum öğrencilerimizin ders başarısını ve derse karşı ilgisini olumsuz yönde etkiliyor.”*

Katılımcıların %23.33'ü nitelikli hizmetiçi eğitim verilmesini önermişlerdir. Öğretmen G: *“Dezavantajlar kısmında da ifade ettiğim gibi bizim öğretim programına, öğretim yöntemleri ve öğretim teknolojileri kullanımı ile ölçme ve değerlendirmeye ilişkin nitelikli hizmetiçi eğitime ihtiyacımız var. Bu eğitim hem kuram hem de uygulama ağırlıklı olmalı, ayrıca yöntem, teknoloji ile ölçme ve değerlendirme araçlarının nasıl kullanılması gerektiği öğretmenlere tanıtılmalı ve özel örnekler üzerinden öğretmenlere uygulamalar gösterilmelidir.”*

Katılımcıların %20'si okulların teknolojik altyapılarının iyileştirilmesini önermişlerdir. Bu bağlamda Öğretmen H şunları söylemiştir: *“Eğer biz etkili vatandaş yetiştirmek ve 2005 öğretim programını da iyi bir şekilde uygulamak istiyorsak etkili bir sosyal bilgiler öğretimi yapmak zorundayız. Bunun önemli ön şartlarından biri ise öğretim teknolojilerinden yararlanmaktır. Ancak benim bildiğim kadarıyla okullarımızın teknolojik altyapısı iyi değil. Bu nedenle bakanlığımızın teknolojik altyapı bakımından okullarımızda çeşitli iyileştirmeler yapması gerekmektedir.”*

Katılımcıların %16.67'si programa yönelik olarak öğretim materyalleri geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Başka bir deyişle öğretmenler uzmanlar veya bakanlıkça derslerde kullanmak için önceden hazırlanmış öğretim materyallerinin kendilerine ulaştırılması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Öğretmen I konuya ilişkin olarak: *“Esasında bireysel olarak materyal hazırlayabilmemiz için üniversitede Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersi aldım; fakat iş yükümün fazlalığı, maddi sorunlar ile çağdaş öğretim materyallerini nasıl hazırlamam gerektiği konusundaki bilgi eksikliğim nedeniyle ders materyali hazırlayamıyorum. Bu sorunun üstesinden gelinmesi için bence bakanlığımız ders materyalleri geliştirecek öğretim materyali geliştirme komisyonları kurmalı ve bunların geliştirdikleri materyaller kullanılmak üzere tüm okullara gönderilmelidir.”* şeklinde düşüncesini açıklamıştır.

Katılımcıların %10'u öğretim programı içeriğinin yeniden gözden geçirilmesini tavsiye etmiştir. Öğretmen L'ye göre: *“Öğretim programının etkili bir şekilde uygulanması isteniyorsa programın içeriği yeniden ele alınmalıdır. Bu bağlamda tarih ve coğrafya konularının program içerisindeki oranları artırılmalıdır. Ayrıca disiplinlerarası bağlantı daha iyi bir şekilde kurulmalıdır.”*

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sosyal bilgiler ülkemiz eğitim sistemi içerisinde uzun yıllardır yerini koruyan derslerden biridir. Son yirmi yıl içerisinde sosyal bilgiler eğitimine ilişkin olarak ülkemizde iki önemli düzenleme yapılmıştır. Bunlar 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarıdır. 1998 öğretim programında sosyal bilgiler ilköğretim okulları 4-7. sınıflar için bütüncül bakış açısıyla ele alınmıştır. 2005 öğretim programı ise NCCS'in tematik yaklaşımı esas alınarak yapılandırmacı ve disiplinlerarası anlayışla geliştirilmiştir. Hiç şüphesiz bu değişimler sosyal bilgiler öğretmenlerini derinden etkilemiştir. Bu çalışma sosyal bilgiler öğretmenlerinin 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarının meydana getirdiği değişimi ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

1998 sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin bulgulardan, katılımcıların 1998 programının sosyal bilgilerin algılanışı, temel aldığı eğitim felsefesi, içerik tasarım yaklaşımı ve içerik gibi konularda birtakım yenilikler getirdiğini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcılara göre ayrıntılı konu sunumu, demokrasiye verilen önem ve güncel konuları içerme programın avantajlarından bazılarıdır. Bu bulgular 1998 sosyal bilgiler öğretim programını konu edinen çalışmaların bulgularıyla örtüşmektedir (Berk, 2008; Kavak, 2006; MEB, 1998; Sarıcan, 2006; Yıldız, 2008). Bu bağlamda davranışçılığı kuramsal temel olarak kullanması, sosyal bilgileri bütüncül ve çok disiplinli yaklaşımla ele alması ile bazı farklı konulara yer vermesi gibi hususlar 1998 sosyal bilgiler öğretim programının getirdiği yenilikler arasında gösterilebilir. Bununla birlikte katılımcılara göre 1998 programı birtakım dezavantajlara da sahiptir. Bulgulardan bu dezavantajların; kullandığı eğitim felsefesi, içeriğin yoğunluğu, beceri ve değere gereken önemi vermemesi, çağdaş öğretim yöntemleri, öğretim teknolojileri ile ölçme ve değerlendirme araçları kullanımına uygunsuzluk olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgular konuya ilişkin olarak yapılmış diğer çalışmaların bulgularıyla da (Akar, 2001; Anıl, 1999; Aynacı, 2001; Berk, 2008; Dönmez, 2003; Nalçacı, 2001; Pınarbaşı, 2007; Tümsek, 2006) benzerlik göstermektedir. Buradan hareketle 1998 öğretim programının ciddi anlamda güncelliğini yitirdiği ve daha çağdaş bir sosyal bilgiler öğretimi için yenilenmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Bulgularda katılımcıların 2005 sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin görüşlerine de yer verilmiştir. Bazı çalışmalarda (Ata, 2010; Çalışkan, 2010; Kabapınar ve diğ., 2008; Kaymakçı, 2009; MEB, 2005a; MEB, 2005b; MEB, 2005c; Öztürk ve Dilek 2005; Yazıcı ve Koca 2008) vurgulandığı gibi bu çalışmanın bulgularında da katılımcıların 2005 öğretim programının bazı yenilikler getirdiğini ve bazı avantajlara sahip olduğu belirttikleri tespit edilmiştir. 1998 öğretim programının aksine katılımcıların tümünün 2005 öğretim programının, öğretim programının yapısı ile eğitim felsefesi, amaçlar, içerik ve organizasyon yapısı gibi hususlarla eğitim anlayışına ilişkin yenilikler getirdiğini ifade ettikleri anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların 2005 öğretim programının öğrenci merkezli eğitim, öğretim yöntemleri, öğretim teknoloji ve materyalleri, ölçme ve değerlendirme araçları, etkinlikler, beceri ve değer öğretimi, güncel bilgi ve veli rolleri gibi bazı avantajlara sahip olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu bulgular 1998 öğretim programının getirdiği yenilikler ve avantajlarla karşılaştırıldığında 2005 öğretim programının 1998 programına göre daha yenilikçi ve daha çok olumlu yönlere sahip olduğu söylenebilir. Öte yandan 2005 öğretim programının da bazı dezavantajlı yönlere sahip olduğu bulgulardan anlaşılmaktadır. Bu çerçevede katılımcıların teknolojik altyapı eksikliği, uygulama sorunları, öğretim programına ilişkin bilgi eksikliği ve öğretim programının yapısal sorunlarına yönelik eksikliklerden bahsettikleri belirlenmiştir. Katılımcıların bu görüşleri 2005 öğretim programına ilişkin olarak yapılan çalışmaların (Akdağ, 2008; Ataman, 2007; Ayva, 2008; Çalışkan, 2010; ERG, 2005; Gömleksiz ve Bulut, 2006; Kalıpçı, 2008; Keleşoğlu, 2008; Okta, 2008; Pınarbaşı, 2007; Semenderoğlu ve Gülersoy, 2005; Şimşek, 2009; Tümsek, 2006; Yaşar, 2005) bulgularıyla doğrudan örtüşmektedir. Buradan hareketle 2005 öğretim programının bazı dezavantajları bulunmasına rağmen bu dezavantajların 1998 programına göre daha sınırlı sayıda olduğu iddia edilebilir.

Bulgulardan katılımcıların 1998 öğretim programında bulunup da 2005 programında bulunmayan bazı unsurlara dikkat çektikleri görülmektedir. Bu kapsamda öğretmenlerin çoğunluğunun konu alanlarına ilişkin daha ayrıntılı bilgi sunumunu vurguladıkları tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, katılımcıların çoğunluğu tarih ve coğrafyayla ilgili ayrıntılı konu alanı bilgisine sahip olma noktasında 1998 öğretim programının 2005 programına göre daha yeterli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Akdağ'ın da (2008) vurguladığı gibi, sosyal bilgiler öğretmenleri 2005 öğretim programının ayrıntılı tarihi ve coğrafi bilgi vermediğinden şikâyet etmektedirler ve bu sorunun yetkililerce çözülmesini istemektedirler. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili öğretim yapabilme ve öğrencilerin başarılarını artırabilme adına öğretim programında tarih ve coğrafyayla ilgili ayrıntılı bilgilendirmeler yapılması isteğini devam ettirdiklerini söylemek olasıdır. 2005 öğretim programının kalitesinin artırılması konusunda öğretmenlerin önerileri dikkate alındığında, önerilerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının kurulmasına ve 2005 öğretim programına ilişkin dezavantajların giderilmesine yönelik olarak yapıldığı dikkati çekmektedir. Başka bir deyişle, öğretmenlerin nitelikli hizmetiçi eğitim verilmesi, okulların teknolojik altyapılarının iyileştirilmesi, önceden hazırlanarak öğretmenlere gönderilmiş öğretim materyallerinin kullanılması ve program içeriğinin yeniden düzenlenmesini istedikleri görülmektedir. Buradan hareketle, hem 1998 hem de 2005 öğretim programını öğreten sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun tarih ve coğrafya konularını yüzeysel bir şekilde ele alması dışında 2005 öğretim programından memnun oldukları ve kalitesinin artırılması için çeşitli düzenlemelerin yapılmasını istedikleri söylenebilir.

Sınırlılıklar:

Bu çalışma örneklem büyüklüğüne ilişkin bir sınırlılığa sahiptir. Çalışmanın örneklem sayısı 1998 ve 2005 öğretim programlarıyla meydana gelen değişimi daha iyi anlayabilmek ve farklı bakış açılarını yansıtabilmek için yeteri genişlikte olmayabilir. Ancak bu veriler Türkiye'deki farklı okul ve coğrafi bölgelerde daha geniş örneklem üzerinde yapılacak tarama çalışmalarının doğruluğunu sınamak amacıyla kullanılabilir.

Öneriler:

Bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturan öğretmenler 2005 sosyal bilgiler öğretim programının dezavantajlı yönlerinin giderilmesi ve kalitesinin artırılması için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bunlar çalışmanın önerileri kısmı için de geçerli olabilecek niteliktedir. Bu bağlamda öğretim programında yer alan tarih ve coğrafyayla ilgili konuların program içerisindeki oranı yeniden gözden geçirilerek artırılmalıdır. Öğretmenleri bilgilendirmek amacıyla öğretim programının özelliklerini ve doğasını açıklayan nitelikli hizmetiçi eğitim programları düzenlenmelidir. Bu hizmetiçi programlarda, öğretim programının temel aldığı eğitim felsefesi, organizasyon, öğrenme alanları, amaçları, beceri ve değerleri gibi detaylandırılmış kuramsal yönünün yanı sıra uygulama yönüne de yer verilmelidir. Bu kapsamda etkinlikler, öğretim teknolojileri, çağdaş öğretim strateji, yöntem ve teknikleri ile ölçme ve değerlendirme araçlarının öğretim programı doğrultusunda nasıl kullanılacağı örneklerle öğretmenlere gösterilmelidir. Ayrıca etkili bir öğretim yapmak için içerisinde öğretim teknoloji ve materyallerinin bulunduğu sosyal bilgiler laboratuvarları tüm resmi okullara kurulmalıdır. Okulların teknolojik altyapıları öğretim teknolojileri açısından geliştirilmelidir. Materyal geliştirme komisyonlarınca yazılı ve görsel materyaller geliştirilerek kullanılması için okullara gönderilmelidir. Bundan sonraki çalışmalarda öğretmenlerin öğretim programının kuramsal ve uygulama yönünü araştıran, öğretimi ve öğrenimi zor olan konuları ele alan, ülke genelini kapsayacak daha geniş örneklem sahip alan araştırmalar yapılarak bunun sonuçları doğrultusunda yetkililer tarafından çeşitli kararlar alınıp uygulamaya geçirilebilir.

Kaynakça

- Açkılın, M. (2011). The current status of social studies education in turkey. *Journal of Social Science Education, 10*(1), 44-53.
- Akar, C. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Akdağ H. ve Kaymakçı, S. (2011). A chronological approach to development of social studies education in turkey. *Educational Research & Reviews, 6*(15), 854-863.
- Akdağ, H. (2008). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının öğretmen ve öğrenci açısından uygulama dönütleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, Y. (2010). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Alabaş, R. ve Kamer, S. T. (2007, 15-17 Kasım). *Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi: Uygulayıcı görüşlerinin nitel analizi*. I. Ulusal İlköğretim Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Anıl, H. (1999). *İlköğretim kurumlarında uygulanan sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ata, B. (2010). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Sosyal Bilimler Enstitüsü Vatandaşlık Eğitimi* içinde (s. 33-47). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ataman, M. (2007). *Benzeşen ve ayrışan yönleriyle 1998 ve 2004 ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarında (4-5. sınıflar) ölçme ve değerlendirme yöntem ve teknikleri ve bunlara ilişkin öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim programının değerlendirilmesi. *Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 343-361). Ankara: Sim Yayınevi.
- Aynacı, C. (2001). *Sosyal bilgiler programı hakkında uzman, müfettiş ve öğretmenlerin görüşü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayten, P. (2006). *İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4.ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayva, Ö. (2008). *Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının 1998 ve 2004 ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarına ilişkin değerlendirmeleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Barth, J. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Yayın Evi.
- Bell, J. (2010). *Doing your research project: a guide for first-time researchers in education, health and social science*. Maidenhead: Open University Press.
- Berg, B. L. (1998). *Qualitative research methods for the social sciences*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Berk, F. (2008). *Eski ve yeni ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında tarih konularının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Cohen, L. ve Monion, L. (1994). *Research methods in education*. London: Routledge.
- Çalışkan, H. (2010). İlköğretim altıncı ve yedinci sınıflar sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi, 35*(377), 31-40.

- Çalışkan, H. ve Yıldız, M. (2008). 1998 ve 2004 programlarına göre hazırlanan ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki ünite değerlendirme sorularının analizi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 75-88.
- Dinç, E. ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2008). Öğretmen gözüyle yeni sosyal bilgiler programı: Adana ilinde bir araştırma. *İlköğretim Online*, 7(2), 468-484. <http://ilkogretim-online.org.tr/vol7say2/v7s2m17.pdf> adresinden erişildi.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal bilgiler programının (1998) değerlendirilmesi ve ders kitapları. C. Şahin (Ed.). *Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* içinde (s. 85-95). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erden, M. (1996). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayın Evi.
- ERG. (2005). *Yeni öğretim programlarını inceleme ve değerlendirme raporu*. http://ilkogretimonline.org.tr/vol5say1/yenimufredat_raporu%5B1%5D.pdf adresinden erişildi.
- Ersoy, A. F. ve Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının (2004) uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 71-86.
- Gömlüksiz, M. N. ve Bulut, İ. (2006). Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Eğitim Yönetimi: Kuram ve Uygulama*, 47, 393-421.
- Kabapınar, Y., Hersan, E. ve Öztürk, C. (2008). 2004 yılı ilköğretim sosyal bilgiler programına ilişkin veli görüşleri. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 28, 69-90.
- Kalıpcı, G. (2008). *İlköğretim 1998 ve 2004 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına göre yazılmış 4. ve 5. sınıf ders kitaplarının öğrenme anlayışları, içerik ve kullanılabilirlik açılarından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kavak, B. (2006). *1998 yılında yürürlüğe giren ilköğretim sosyal bilgiler müfredatında tarih konularının içerik bakımından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni sosyal bilgiler programı neler getirdi? [Prof. Dr. Reşat Genç'e Armağan Özel Sayısı]. 1530-1545.
- Keleşoğlu, S. (2008). *Demokrat yurttaş niteliklerinin kazandırılması açısından 7-8. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programı (2000) ile 6-7. sınıf sosyal bilgiler dersi programının (2005) karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, S. (1999). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin ve müfettişlerin görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıçoğlu, G. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi (Kars ili örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- MEB. (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: MEB Yayınevi.
- MEB. (1998). *İlköğretim programı*. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2005a). *İlköğretim 1-5. sınıflar programları tanıtım el kitabı*. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4-5. sınıflar öğretim programı (taslak basım)*. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2005c). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (taslak basım)*. Ankara: MEB Yayınevi.

- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. London: Sage Publications.
- Nalçacı, A. (2001). *Cumhuriyetten günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programındaki değişmelerin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Okta, E. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 1998 ve 2004 öğretim programlarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak hedefler/kazanımlar boyutunda değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Özdemir, S. M. (2009). Sosyal bilgiler öğretim programı ve değerlendirilmesi. M. Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 17-46). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 53-96). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2010). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* içinde (s. 1-31). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Pınarbaşı, D. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda eski ve yeni öğretim programına göre okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya ünitelerine ilişkin ölçme ve değerlendirme çalışmalarının öğretmen görüşlerine göre analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 1-19). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sağlam, M., Vural, L. ve Akdeniz C. (2011). Küreselleşmenin Türkiye'deki ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında görülen yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 01-15.
- Sarıcan, E. (2007). *1998 ile 2004 sosyal bilgiler öğretim programlarının vatandaşlık değerleri açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Semenderoğlu, A. ve Gülersoy, A. E. (2005). Eski ve yeni 4-5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 141-152.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data: Methods for analyzing talk, text and interaction*. London: Sage Publishing.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. G. Can (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 1-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Stemler, S. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7(17). <http://PAREonline.net/getvn.asp?v=7&n=17> adresinden erişildi.
- Şimşek, A. (2009). Reform in the social sciences curriculum of Turkey: An evaluation in terms of teaching history. *International Journal of Instruction*, 2(2). http://www.e-iji.net/dosyalar/iji_2009_2_5.pdf adresinden erişildi.
- Tümsek, S. (2006). *Eski (1998) ve yeni (2004) ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında (4. ve 5. sınıf) tarih konularının mukayesesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Üstel, F. (2004). *Makbul vatandaşın peşinde*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Yaşar, Ş. (2005). Sosyal bilgiler programı ve öğretime. *Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 329-342). Ankara: Sim Yayınevi.
- Yazıcı, H. ve Koca, M. K. (2008). Sosyal bilgiler öğretim programı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 21-36). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yıldız, B. (2008). *Çok partili dönemden günümüze sosyal bilgiler öğretim programlarının gelişimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, A. (2009). 1998 ve 2004 sosyal bilgiler programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki bazı kavramların veriliş biçimlerinin karşılaştırılması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 19, 130-152.